

Андрій ГРУБІНКО,
доктор історичних наук, професор
кафедри теорії та історії держави і права
Західноукраїнського національного університету

КОНФЛІКТОГЕННИЙ ПОТЕНЦІАЛ БРЕКЗІТУ: НАЦІОНАЛЬНИЙ, РЕГІОНАЛЬНИЙ І ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІРИ¹

Анотація. У статті представлено результати дослідження комплексу викликів і загроз національному та міжнародному порядку, що виникли внаслідок Брекзиту. На думку автора, процес Брекзиту в умовах сучасного глобалізованого світу має не лише вагомий конфліктогенний вплив на британські реалії, а й зумовлює значні виклики та загрози безпеці міжнародного середовища, способи запобігання й протистояння яким у сучасних умовах далеко не очевидні й не до кінця сформовані. Більшість викликів, як і загалом вихід Великої Британії з Європейського Союзу, мають негативний вплив на міжнародний статус і перспективи України на міжнародній арені, а надто в контексті євроінтеграції та протистояння російській агресії.

Виснувано, кому саме зрештою буде найвигідніше завершення процесу Брекзиту й остаточний вихід Великої Британії з ЄС.

Ключові слова: Брекзит, Велика Британія, Європейський Союз, європейська інтеграція, конфліктогенність.

Постановка проблеми. На початку XXI століття система міжнародних відносин у Європі та світі переживає черговий період трансформацій, які апріорі несуть нові виклики. Серед них головні: завершення переходу до поліполярної системи міжнародних відносин; дезінтеграційні процеси; занепад ліберальних цінностей; новий і найменш прогнозований за наслідками етап технологічної революції. Зазначені глобальні тенденції найпомітніші на регіональному рівні, насамперед в Європі, де інтегра-

¹ Статтю підготовано за доповіддю автора, яку той виголосив на Міжнародній науковій конференції «Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального протистояння до глобального суперництва (Львів, ЛНУ ім. І. Франка, 11 грудня 2019 р.).

ційний проект у формі Європейського Союзу переживає непрості часи. Однією з показових подій сучасної історії став Брекзіт² – історично унікальний процес виходу Великої Британії зі складу ЄС, який спрацював як катализатор стану суспільно-політичного життя самого королівства, регіональних процесів у Європі, а також відобразив своєрідність сучасних міжнародних трансформацій.

Офіційно Велика Британія вийшла з ЄС 31 січня 2020 року. Цьому передувало тривалий кількарічний період оголошення й підготування до проведення референдуму щодо долі членства держави в об'єднанні, який зрештою провели 23 червня 2016 року. Відтак понад три роки тривав складний і суперечливий політико-юридичний процес визначення процедури та параметрів реалізування результатів волевиявлення. Над їх утіленням працювали три склади уряду й два скликання Парламенту Сполученого Королівства. У сучасних умовах тривожного сьогодення й непевного майбуття міжнародної спільноти, які спричинила пандемія COVID-19, пристрасті навколо Брекзіту дещо відійшли на другий план. Однак його непересічна історична роль і потенційні масштаби впливу на становище Великої Британії, Європи й навіть світу, зрештою його незавершеність, не дають змоги полишити дослідження витоків, передумов, сутності, особливостей перебігу цього новітнього історико-політико-економічного феномена для мінімізування його негативних наслідків.

Чималий суспільний резонанс Брекзіту поміж громадськості в Європі й за її межами зумовлено вагою Великої Британії в системі міжнародних відносин і масштабами євроінтеграції та спричинено рівнем суспільно-політичної напруги на внутрішньодержавному й міжнародному рівнях, тривалістю процесу виходу з об'єднання, браком визначення остаточних умов подальших відносин обох сторін процесу. Мета дослідження – проаналізувати систему викликів і загроз національному, регіональному й глобальному ладові.

Нещодавність і відповідно зарахування подій процесу Брекзіту до сучасної історії, яку досі доповнюють нові факти, а відтак дослідницькі матеріали й узагальнення, зумовлюють специфіку *історіографії* Брекзіту, яку формують публікації українських і закордонних науковців, найгрунтовніші журналістські матеріали та розвідки численних аналітичних центрів. Передусім варто зазначити праці західних вчених Т. Олівера [1],

² Термін «Brexit» утворено злиттям двох англійських слів: «British» («британський») та «exit» («вихід»). Уважають, що першим це слово публічно вжив у травні 2012 року у своєму твітері глава дослідницького центру «British Influence» Пітер Вільдінг. Його легко підхопили британські й інші іноземні ЗМІ, представники політичного істеблішменту. Набув великого поширення завдяки британській пресі після референдуму 23 червня 2016 року. З 1 лютого 2020-го за розпорядженням Прем'єр-міністра Бориса Джонсона цей термін не вживають британські урядовці й дипломати в переговорах з ЄС.

П. Вілсона [2], колективну монографію за редакцією С. Гріра та Дж. Лейбл [3]. Дослідники С. Джонстон [4], Р. Хаас [9], Р. Вітмен [5], автори Дж. Блек, А. Холл, К. Кокс, М. Кеппе, У. Сілверстен [6] надали історичні й прогностичні оцінки впливу Брекзиту на розвиток Спільної зовнішньої політики й політики безпеки ЄС. Дослідники Т. Олівер і М. Вільямс [7], В. Різ [8] запропонували власні критичні міркування щодо значення виходу Великої Британії з ЄС для відносин Євросоюзу із США й американсько-британських відносин. Поміж численних аналітичних публікацій представників західних «мозкових центрів» наведемо статтю М. Чалмерза щодо перспектив британської зовнішньої політики [10]. Комплексний аналіз наслідків, проблем і перспектив, які породив процес Брекзиту, подали Т. Олівер і Г. Волш [11]. З когорти російських британістів виокремимо праці про передумови й ранній період Брекзиту А. Громика й О. Ананьєвої [12], О. Лазаревої і А. Берстеньової [13]. Українську історіографію Брекзиту представляють публікації В. Ціватого й Л. Чекаленко [14], С. Рудька [15]. Внесок у дослідження значення Брекзиту для розвитку зовнішньої та безпекової політики ЄС зробив А. Грубінко [16]. Серед українських аналітичних медіаплатформ відзначимо матеріали про історію Брекзиту на порталах «Українська правда», «Європейська правда», «Новое время», «ZN.UA». В історіографії небагато публікацій, у яких зроблено спробу ґрунтовно дослідити вплив виходу Великої Британії з ЄС на Україну. У цьому контексті привертає увагу праця А. Кизима [17]. Аналіз історіографії засвідчує незначну кількість досліджень комплексу конфліктогенних чинників Брекзиту.

Національний (внутрішньодержавний) вимір Брекзиту визначають особливості політико-правової організації Великої Британії, суспільно-політичні настрої в її регіонах, історико-культурна самобутність. Розгляньмо комплексні загрози, які виникли внаслідок процесу Брекзиту на національному рівні.

1. Поглиблення політичної кризи, розкол політичного керівництва, падіння довіри громадськості до традиційних партій і політичної системи загалом.

Брекзит спричинив поглиблення партійно-політичної кризи у Великій Британії, активна фаза якої фактично розпочалась у 2010 році після повернення до влади Консервативної партії на чолі з Д. Кемероном. Попередній кількарічний занепад владущої Лейбористської партії та постіракський синдром політичної еліти, глибинні зміни в політичній системі країни, які було запущено внаслідок реформ лейбористських урядів Т. Блера, загальноєвропейські тенденції суспільно-політичного життя, глобальна фінансова криза, наростання євроскептицизму й націоналізму в Європі після провалу Конституційного договору ЄС разом із традиці-

оналізмом британського суспільства визначили перебіг політичних процесів і міжнародну лінію держави. Тому не став несподіванкою прихід до влади консерваторів на тлі посилення позицій крайньої правої антиєвропейської партії UKIP (Партія незалежності Сполученого Королівства) на чолі з її одіозним лідером Н. Фараджем. Прем'єр-міністр і партія, яку він очолював, до сорокаріччя членства держави в ЄС проголосили агресивний курс на ревізування його нормативної бази під уже традиційним для британських урядів гаслом про «відновлення суверенітету», погрожуючи одностороннім виходом з об'єднання. Радикалізація антиєвропейської політики уряду Д. Кемерона стала відображенням інтенсифікування історичної внутрішньопартійної боротьби різних угруповань консерваторів щодо участі в євроінтеграції. Прем'єр-міністр зайшов надто далеко в прагненні виконати передвиборчі обіцянки й зробити так, щоб консерватори не втратили підтримку виборців на користь радикальної UKIP. Унаслідок політичної авантюри з референдумом суспільство й політикум розкололися на категоричних прихильників і противників участі держави в об'єднанні. Яскравим символом розколу у владущій партії та свідченням про хибність дій її керівництва стала заява колишнього Голови Палати громад Дж. Беркова від 6 листопада 2019 року про те, що «Брекзїт є найбільшою зовнішньополітичною помилкою в післявоєнній історії» [18]. Референдум став наслідком неспроможності провідних політиків Великої Британії сформулювати позитивну концептуальну програму членства держави в Європейському Союзі.

2. Можливий розпад унітарної держави внаслідок неузгодженості суспільних і політичних позицій її територіальних суб'єктів щодо євроінтеграції.

Зазначений суспільно-політичний розкол яскраво видно в регіонах. Вихід із ЄС не підтримали в Шотландії та Північній Ірландії. Найбільше прихильників Брекзїт мав в Англії та Вельсі. Утім якщо невелику дотаційну Північну Ірландію офіційному Лондону поки що простіше контролювати, то ситуація із Шотландією неоднозначна. Проведений у цьому регіоні королівства 18 вересня 2014 року референдум про незалежність завдяки невеликій перевазі юніоністів зберіг єдність держави, але залишив розв'язання шотландської проблеми на перспективу. Місцевий уряд підтримував проєвропейський курс і послідовно виступав проти Брекзїту, пригрозивши новим референдумом про незалежність. Наприкінці 2019 року Б. Джонсону вдалося зупинити такі наміри лідерів Шотландії [19]. Однак питання її статусу досі залишається на порядку денному британського політикуму.

Північна Ірландія також перебуває в центрі уваги – через територіальний аспект Брекзїту. Йдеться не про незалежність (хоча об'єднання обох Ірландій обговорюють), а про умови перетину кордону з Ірландською Рес-

публікою, яка є членкинею ЄС. Режим ірландсько-британського кордону став одним із головних предметів суперечок під час укладення договору про вихід Великої Британії з Євросоюзу. Проблема полягає в тому, що Велика Британія залишає єдиний митний простір. Найбільше неврегульованих питань саме в юридичній площині, адже Лондон не налаштований чинити фізичні перепони на кордоні [15, с. 140]. Сторонам важливо зберегти чинність Белфастської угоди 1998 року, яка гарантує мир у Північній Ірландії (Ольстері). Уряд Б. Джонсона наприкінці 2019 року погодився на збереження особливого статусу Північної Ірландії, яка тимчасово не змінюватиме економічних відносин з ЄС. Це було зроблено для швидшого Брекзиту. Остаточне врегулювання питання можливе після завершення перехідного періоду, коли буде укладено торговельно-економічну угоду Великої Британії з Євросоюзом (це планують зробити до кінця 2020-го). Водночас стабільність у Північній Ірландії можлива доти, доки провідна Демократична юніоністська партія, представлена в Палаті громад, перебуває в коаліції з консерваторами.

3. Постанова нової реальності міжнародного становища Великої Британії, імідж якої вже суттєво постраждав од результатів Брекзиту.

Тривалий курс консерваторів на переглядання умов членства Великої Британії в ЄС і застосована тактика шантажу у відносинах із Брюсселем поставили країну на шлях конфлікту з європейськими партнерами й міжнародного ізоляціонізму, наслідком чого стала велика втрата довіри до держави та її керівництва. Лідери провідних держав ЄС і керівництво євроінституцій відкинули можливість ревізії умов членства для однієї країни, адже це був потенційний чинник розколу об'єднання. Відстороненість Уряду Британії від урегулювання головних європейських проблем, зокрема обмеження трудової міграції, запроваджене з 1 січня 2014 року, відвернуло від Сполученого Королівства навіть його традиційних прихильників – країни Центрально-Східної Європи. У червні 2014 року Велика Британія вчергове опинилася в ізоляції поміж держав ЄС під час визначення Голови Єврокомісії, виступивши проти франко-німецької кандидатури Ж.-К. Юнкера. Було підтверджено давнє твердження З. Бжезінського про те, що «Лондон сам усунув себе з європейської гри», де основними акторами є Берлін і Париж [20, с. 62–63]. Очікувано інертно-негативною стала реакція уряду Великої Британії на заклики Верховної представниці Європейського Союзу з питань зовнішньої політики й політики безпеки Ф. Могеріні у 2018 році до посилення європейської безпеки та кооперації у сфері Спільної політики безпеки та оборони (СПБО). Практика діяльності вищих органів управління ЄС у 2016–2019 роках свідчила, що держави набували досвіду обговорення й ухвалення рішень без участі британської сторони.

Послаблення позицій і непрогнозованість подальших відносин Великої Британії в ЄС призвели до зниження її привабливості й надійності як союзниці серед американського політикуму, а надто в контексті зменшення ролі королівства як «дипломатичного моста» між США та Європою [10, с. 2]. Водночас антиєвропейська риторика Д. Трампа та його підтримка Брекзиту уможливають збереження актуальності «особливих відносин» між давніми союзниками в нових геополітичних умовах. Яскравим підтвердженням неухильної прагматизації став відвертий тиск США на Б. Джонсона для стримування побудови у Великій Британії станцій мережі 5G китайської компанії «Huawei» [21]. У зв'язку з Брекзитом американсько-британські «особливі відносини» втрачають історичне значення. Скорочення американської присутності в Європі й непевність перспектив НАТО, за умови неможливості Великої Британії перебрати на себе роль однієї з лідерок європейської інтеграції та гарантки регіональної безпеки, може звести американсько-британські відносини до рівня простих партнерських, що змусить британське керівництво повернутися до пошуків шляхів зближення з європейськими країнами.

Вихід з ЄС не гарантує британському бізнесові привілейованого становища у відносинах з американськими партнерами. Британській стороні, яка прагне підписати нову торговельну угоду з американцями після Брекзиту, доведеться вибирати між стандартами економічної політики ЄС і США, які за багатьма позиціями суттєво відрізняються.

Усупереч сподіванням британського керівництва, вихід із ЄС, процес якого офіційно стартував 29 березня 2017 року, не привів до розширення можливостей і впливу Сполученого Королівства на міжнародній арені. Уряд країни позбавив себе одного з головних міжнародних політичних майданчиків для висловлення позиції з актуальних регіональних і глобальних проблем. Брекзит негативно впливає на плани британських еліт забезпечити лідерство країни в європейській системі безпеки під час подальшого формування «європейської опори» НАТО у формі СПБО ЄС, навіть за умови збереження провідних позицій держави в Альянсі. В умовах сучасних трансформацій системи міжнародних відносин Велика Британія за межами об'єднаної Європи стане вразливішою до зовнішніх викликів. Це загрожує поставити хрест над історичними амбіціями відновлення світової держави й остаточно звести Велику Британію до рангу острівної країни регіонального рівня.

4. Посилення відтоку капіталу до країн континентальної Європи, поглиблення фінансово-економічної кризи.

Одразу після референдуму 23 червня 2016 року експерти висловлювали думки, що внаслідок Брекзиту Великій Британії загрожує безробіття, втрата торговельних відносин, обмеження в пересуванні громадян за кордон

і конкуренція з ЄС [22]. Такі оцінки були небезпідставні. У період активної фази Брекзиту у 2017–2019 роках низка провідних міжнародних компаній виводила капітали з британського ринку на континент [23]. Ідеться про бренди, пов'язані з інформаційними технологіями, фінансовими послугами, рекламою та навіть ЗМІ, які хочуть зберегти мовлення в ЄС. Лондон може втратити статус головного фінансового центру Європи. Саме ЄС є другим після США найбільшим інвестором в економіку Великої Британії. На нього припадає 50% британського експорту, що забезпечує близько 3,5 млн робочих місць [12, с. 317]. Рівень торговельних відносин між Великою Британією та ЄС залежатиме від якості двосторонньої угоди, подібно до того, що відбулося з угодою про вільну торгівлю між Великою Британією та ЄС, підписаною в 2010 році. Якщо угода не буде ратифікована, це може призвести до втрати статусу Великої Британії як найбільшого торговельного партнера ЄС.

Слід урахувати наслідки COVID-19. Пандемія вплинула не лише на британське суспільство (перше місце в Європі за рівнем смертності від цієї хвороби), а й на ослаблену економіку. На думку багатьох економістів, для окремих галузей (туризм, пасажирська авіація, морські вантажоперевезення тощо) вихід із кризи без європейського ринку триватиме багато років [24].

Брекзит спричинив неочікувані соціальні проблеми, наприклад, відмову громадян од британського паспорта й еміграцію за кордон. Згідно з даними «Європейської правди» з посиланням на бельгійське інформаційне агентство RTBF, лише в період із червня 2016 до кінця травня 2019 року 3,5 тис. британців отримали бельгійське громадянство [25]. Серед них чимало чиновників, які працюють в євроінституціях, і журналістів у Брюсселі.

Проблеми, які спровокував Брекзит, об'єктивно мають виражений регіональний вимір і прямо впливають на процеси європейської інтеграції. Ці проблеми наведено далі.

1. Поширення євроскептицизму як теоретико-політичної системи поглядів на євроінтеграцію, а також як політичної практики в сучасній Європі, падіння суспільної довіри до ідеї євроінтеграції та наднаціональних інституцій.

Брекзит став продовженням і наслідком міжнародного популістичного євроскептичного суспільно-політичного руху, який сягає корінням у середину ХХ ст. Цей рух набув особливої ваги після провалу ухвалення Конституційного договору ЄС у 2004-му й світової економічної кризи 2008–2009 років. Вихід Великої Британії з ЄС став найяскравішою та найпереконливішою перемогою євроскептиків не лише в самій країні, а й далеко за її межами. Євроскептицизм як загальноєвропейське явище поступово переріс в ідейно-політичний рух, політичну течію, яка має надпартійний вимір. Брекзит означає перемогу крайнього євроскептицизму, який заперечує участь держави в євроінтеграції та взагалі ставить під сумнів її доцільність.

2. Наслідок посилення євроскептицизму – поширення дезінтеграційних (націоналістичних) настроїв і прагнень у середовищі суспільств і політичних кіл держав-членкинь ЄС (прецедент виходу з об'єднання як «запасний варіант» для кожного незгодного з його політикою), а також, що ще небезпечніше, – регіонального сепаратизму (наприклад, Каталонія), наснаженого успіхами суб'єктів Сполученого Королівства в боротьбі за автономізацію та можливість проголошення незалежності (як-от Шотландія). Після Великої Британії «лідерами» євроскептицизму в сучасній Європі небезпідставно вважають Італію, Польщу, Угорщину й навіть Фінляндію – відповідно до риторики їхніх керівних політичних сил та урядів. Популярні антиєвропейські ультраправі сили у Франції, Австрії, Нідерландах і низці інших держав, які посідають чільні позиції в Європарламенті, готові за першої нагоди, отримавши владу у своїй країні, стати на шлях перегляду членства в ЄС. Наростання популізму та націоналізму в країнах Європи стало об'єктивним відображенням протесту щодо активної участі в міжнародних справах, а також свідченням антиглобалістських настроїв, що їх породили сумніви в усталених поглядах на міжнародні відносини – од політики відкритості в торгівлі й імміграції до готовності виконувати союзницькі зобов'язання.

3. Репутаційно-іміджеві втрати ЄС у міжнародній політиці, зниження привабливості інтеграції як універсального й найдієвішого механізму поширення демократії, розквіту, добробуту, стабільності в регіоні та світі.

Європейські інтеграційні процеси ще жодного разу у своїй історії не зазнавали такого фундаментального удару, як вихід держави-членкині зі складу об'єднання. Цей факт загалом призведе не лише до втрати рівня підтримки подальшої інтеграції в ЄС, а й до послаблення його позицій на зовнішньому рівні. До того ж, як зазначає Р. Хаас, Брекзїт може обернутися частковим розпадом ЄС [9, с. 24]. Він поглибив концептуальну невизначеність подальшого розвитку об'єднання, яке відійшло від ідеї створення супердержави. Водночас Брекзїт став платою за збереження цілісності інституційної системи ЄС, змін у якій домагалася британська сторона.

4. Послаблення ресурсів ЄС поза лінією Спільної зовнішньої політики й політики безпеки (СЗППБ).

Велика Британія відіграла амбівалентну роль у становленні СЗППБ ЄС. Визнано високу компетенцію британських фахівців (дипломатів, військових спеціалістів тощо). Верховною представницею ЄС із питань зовнішньої політики й політики безпеки у 2009–2014 роках була баронеса К. Ештон, а одним із головних творців Європейської служби зовнішніх справ – британський аналітик-міжнародник і дипломат Р. Купер. Країна стала однією з найбільших інвесторів у систему СЗППБ ЄС. Згідно з даними Європейського оборонного агентства, до 2011 року Велика Британія

посідала перше місце за загальними витратами на оборону, обсягами закупівель військового обладнання, витратами на технічне обслуговування операцій ЄС, спільними закупівлями військової техніки; друге місце (після Франції) – за витратами й інвестиціями в науково-дослідні та конструкторські роботи; другу / третю позицію за витратами на військову інфраструктуру [26]. Без участі британських спеціалістів не минає практично жодна гуманітарна місія чи миротворча операція Союзу [27]. Однак є функціональний парадокс. Велика Британія залишалася активною учасницею процесу формування спільної позиції ЄС на міжнародній арені, але як одну зі сфер скорочення витрат об'єднання пропонувала саме СЗППБ, насамперед СПБО. Напрочуд наочно це було помітно з 2010 року, од початку правління консерваторів. Зокрема, Уряд Великої Британії порушив питання про скорочення фінансування Європейської служби зовнішніх справ, Європейського оборонного агентства й Військового штабу ЄС. У відповідь на пропозиції Єврокомісії щодо розвитку СПБО, затверджені на саміті Європейської Ради 20 грудня 2013 року, Д. Кемерон заявив, що Лондон, заблокує будь-які ініціативи щодо створення європейської армії та військових ресурсів ЄС, та назвав їх «фантазіями» [28].

Керівництво Великої Британії різних періодів завдяки своїй політиці прямолінійного атлантизму, нехтування інтересами й можливостями в Європі безпосередньо причетне до стратегічної та військово-технічної слабкості ЄС як суб'єкта системи європейської та світової безпеки, в оперативному аспекті залежного від НАТО й США. Лондон надав перевагу участі у формуванні нових Сил реагування НАТО, відкинувши розвиток військових ресурсів ЄС як другорядний. Велика Британія, з огляду на традиційні глобальні прагнення, атлантичні зобов'язання та євроскептицизм, відмовившись од членства в ЄС, утратила можливість стати його лідеркою передусім у сфері зовнішньої політики й безпеки [16, с. 526].

Хоча в умовах російської агресивної зовнішньої політики увагу європейців зміщено з проблем розвитку військово-політичних можливостей Євросоюзу до традиційних атлантичних структур безпеки, гіпотетично досі ймовірне зміцнення військових структур ЄС та їх активізація на міжнародній арені після Брекзиту. Лідери Німеччини й Франції заявили про бажання поглиблювати інтеграцію в цій сфері, зокрема шляхом створення Європейської армії [29]. Для цього сторони навіть погодили можливість постійної структурної співпраці, що означає перспективу розвитку СПБО у вузькому колі держав-членкинь за мінімального впливу інституцій ЄС. Однак реальних кроків у цьому напрямі зроблено небагато. Вихід Великої Британії з об'єднання є непростим випробуванням для Євросоюзу, що ускладнить завдання учасників інтеграції у сфері безпеки й оборони, послабить непрості та не надто продуктивні відносини

ЄС із НАТО. Франко-німецькі ініціативи не мають достатнього ресурсного забезпечення без британських військових можливостей, ба більше підтримки США. Як зазначає С. Біскоп, проблема європейської оборони полягає в тому, що вона не може функціонувати зі Сполученим Королівством, проте й не зможе бути повноцінною без нього [30, с. 1297]. В Європейського Союзу в середньостроковій перспективі немає шансів подолати допоміжну роль у відносинах із НАТО. Більшість учасників інтеграції цього й не прагнуть, адже безпекова незалежність – надто дорога та відповідальна справа.

Навіть після виходу Великої Британії з ЄС між сторонами необхідно зберегти співпрацю на дипломатичному, військово-технічному рівнях, практику узгодження позицій щодо головних проблем міжнародної політики, проведення спільних гуманітарних і військових миротворчих операцій і місії насамперед у контексті боротьби з тероризмом і контролювання міграційних потоків із третіх країн – тут підтримка Великої Британії та надання відповідних ресурсів багато важитиме для ЄС. Однак навіть за декларованого прагнення Лондона побудувати «глобальну Британію» поза межами Євросоюзу конкретики щодо стратегії їхньої подальшої співпраці поки небагато.

5. Загальне послаблення ЄС зумовлює призупинення процесу його розширення на невизначену перспективу, що можна простежити на прикладі Північної Македонії та Західних Балкан.

Так звана втома від розширення ЄС, що опанувала громадськість і численні політичні еліти цього об'єднання, об'єктивна: її породили застій і невизначеність формату подальшого розвитку Євросоюзу. Брекзїт зміцнив такі настрої, адже Велика Британія традиційно була однією з головних прихильниць розширення ЄС, зокрема й через держави ЦСЄ. Сучасні трансформаційні позиції Європейського Союзу щодо політики розширення оприлюднено 5 лютого 2020 року за рішенням Єврокомісії про ускладнення механізму формування критеріїв членства для країн-кандидатів, яке ухвалили за пропозицією керівництва Франції. «Копенгагенські критерії» 1993-го фактично замінили схемою, яка надає більше можливостей державам-членкиням ЄС контролювати прогрес кандидатів на членство через механізм перманентного переглядання й оцінювання роботи з виконання визначених критеріїв. Під цю схему першими потраплять Албанія та Македонія, а відтак – Молдова, Грузія та Україна [31]. З її суті зрозуміло, що питання вступу до ЄС стане ще політизованішим, адже держави-членкині матимуть додаткову можливість схвалювати чи заперечувати проти членства кандидатів відповідно до своїх геополітичних та інших інтересів. За таких умов, наприклад, сучасна політична позиція Угорщини, Франції, Італії чи навіть Німеччини щодо членства України в ЄС робить шанси на його отримання близькими до нуля.

6. Перегрупування сил в Євросоюзі на рівні провідних держав-членкинь, тобто руйнація «великої трійки» (Франція – Велика Британія – ФРН) і системи балансу впливів на користь франко-німецького ядра євроінтеграції, у якому також є ознаки боротьби за лідерство.

Упродовж усієї історії європейської інтеграції другої половини ХХ – початку ХХІ століття кожна з трьох провідних держав Західної Європи своїм унікальним шляхом намагалася реалізувати лідерські амбіції в регіональній політиці, компенсувавши втрату глобального статусу. На процес формування та розвитку ЄС найбільше вплинули підходи Великої Британії, Німеччини та Франції, які представляють різні концепції зовнішньої політики – атлантичну, європоцентричну та євроатлантичну (проміжну) відповідно [16]. Тому ми періодично спостерігаємо відмінності між позиціями держав «великої трійки» з актуальних питань зовнішньої політики, загальної структури й мети інтеграційних процесів. Франція та Німеччина переважно відіграють роль апологетів та ініціаторів реформ, а Велика Британія – антагоністки поглиблення інтеграції [32, с. 11]. Для всіх трьох держав властиве прагнення утворити мережу двосторонньої співпраці з європейськими партнерами на такому рівні, який би давав змогу чинити політичний вплив за межами інституцій ЄС. Однак відмінності в поглядах політичних еліт на євроінтеграцію не дали їм можливості сформувати дієве «ядро». Між ними – тривала історична конкуренція за сфери впливу в Європі. Німеччина активно намагалася поширити традиційний авторитет на регіон ЦСЄ, пострадянський простір, а Франція історичною зоною свого стратегічного впливу вважала Середземномор'я. Керівництво Великої Британії втратило частку свого впливу в країнах ЦСЄ, віддало ініціативу у формуванні механізмів євроінтеграції франко-німецькому тандему й обрало стратегію стримування, сподіваючись на «особливі відносини» із США та залишки постімперського впливу за межами Європи.

Унаслідок виходу Великої Британії з Євросоюзу політична й безпекова системи об'єднаної Європи зазнають відчутного розбалансування. Це призводить до відродження протистояння Німеччини й Франції за вплив у ЄС, місце основного союзника США в Європі та розвитку нових субрегіональних коаліцій (наприклад, під проводом Польщі), які намагаються балансувати між двома «великими державами» й перебуватимуть під американським впливом. Зміна балансу сил в ЄС унаслідок Брекзиту по-новому ставить питання про роль Іспанії, держав «Вишеградської четвірки» та нейтральних держав-членкинь.

Є кореляція між зазначеними викликами Брекзиту на національному й регіональному рівнях і викликами *глобального рівня* міжнародної взаємодії, які наведено далі.

1. Послаблення позицій ЄС у системі світової політики, економіки, безпеки й міжнародних відносин загалом.

Брекзит акцентував і загострив проблему перспектив формування Європейського Союзу як світового центру сили, яким той так і не став³. Попри великі торговельно-економічні та фінансові можливості, потужні гуманітарні ресурси, що їх здобуло це унікальне інтеграційне об'єднання, його слабкість у військово-політичній сфері не дає змоги конкурувати з такими провідними центрами впливу, як США, Китай і навіть Росія, котрі диктують сучасні тренди світової політики. ЄС, навіть з урахуванням фінансово-структурних можливостей, не може самотужки гарантувати безпеку своїм державам-членкиням, регіону й стратегічно важливій найближчій периферії, що переконливо доводять численні теракти в Західній Європі, справи Литвиненка й Скрипалів у Великій Британії та інші акти системної російської гібридної війни в Європі тощо. Світ знову впевнено поринає в систему протистояння, своєрідної холодної війни (цього разу між США й Китаєм), у якій роль Європи буде не така однозначна й вирішальна, як у другій половині ХХ століття. Нині у світовій політиці спостерігаємо занепад дотримання ліберальних цінностей, які історично є основою європейської інтеграції. Провідні держави повернулися до першості принципу «Realpolitik», для реалізування якого найважливіші не виснажливі переговори в стилі брюссельської демократії, а спроможність до рішучих дій. До останніх ЄС об'єктивно не здатний через громіздку організацію та державно-політичну гетерогенність, про що свідчать історія та сучасність його функціонування. Як зазначив тепер уже Міністр закордонних справ Д. Кулеба, «нинішній Євросоюз вичерпав себе. Він втратив пасіонарність у світі, де вона знову в моді» [33, с. 44].

Велика Британія відіграла неоднозначну роль в історії європейської інтеграції та формування засад Європейського Союзу, загалом стримуючи й послаблюючи його поступальний розвиток. Однак, зважаючи на реалії, навіть після повного завершення Брекзиту перспективи ЄС щодо посилення внутрішньої гомогенності й трансформування силового компонента системи міжнародних відносин у сучасному форматі інтеграції є нереалістичними.

2. Початок прагматизування відносин між ЄС і США, ініціатором якого став Президент Д. Трамп. Він підтримав Брекзит і є відкритим опонентом принципів функціонування ЄС.

В умовах кінця другої – початку першої декади ХХІ століття Європі вже не варто покладатися на підтримку США щодо творення інтеграційного

³ Добре описано комплексні проблеми функціонування ЄС у виданні: *Голслах Й. Сила раю. Як Європа може бути попереду в азійському сторіччі*. К.: Темпора, 2016. 354 с.

об'єднання, як це було у ХХ столітті. Не лише геостратегічні інтереси, а й реальна зовнішня політика США за Президента Д. Трампа свідчили про зниження ролі Європи в системі міжнародних пріоритетів Вашингтона. Водночас ЄС учергове виявив недалекоглядність і брак політичної єдності в реагуванні на виклики від американського політикуму. Зокрема, показовою стала реакція на обрання Д. Трампа Президентом США: під час екстреного засідання міністрів закордонних справ держав ЄС 14 листопада 2016 року чиновники в Брюсселі не змогли зібратися для формування спільної позиції, адже Велика Британія та Франція влаштували демарш [34]. Дивує передусім не факт неявки на саміт високих представників цих країн, а те, що не було стратегії об'єднання на випадок непередбачуваної політичної ситуації міжнародного значення, що могла спричинити дипломатичний скандал.

Прагматизування відносин між ЄС і США призвело не лише до негативних наслідків (низка односторонніх міжнародних дій адміністрації у Вашингтоні, зокрема відмова від укладання Трансатлантичної торговельної угоди та посилення економічної конкуренції між обома сторонами), а й до потенційно позитивних. Своїми провокативними заявами Д. Трамп постійно підштовхував європейців до збільшення їхньої відповідальності за безпеку Європи, тобто збільшення фінансування на оборону в державах НАТО та водночас ЄС. Брекзйт може або поглибити асиметричність відносин об'єднання із США у сфері зовнішньої політики, безпеки й оборони, або надати нового імпульсу співпраці держав ЄС. У цьому виборі полягає одна з головних проблем завершення процесу формування сучасної системи європейської безпеки, який триває від кінця періоду біполярного протистояння. Реалізація одного зі сценаріїв залежатиме від бажання й спроможності європейців розвивати кооперацію в цій сфері. Позиція ж Великої Британії уже не буде вирішальною. Американсько-британські «особливі відносини», якщо їх збережуть, матимуть визначальний вплив на міжнародні позиції країни лише за умови реалізування першого сценарію. За ним Брекзйт можна вважати складником процесу збереження головної ролі НАТО в охороні європейської безпеки, а надто в разі загострення проблем єдності та солідарності держав ЄС унаслідок імовірного приходу до влади євроскептиків і посилення зовнішніх дезінтеграційних чинників, наприклад, російського впливу [16, с. 345].

3. Брекзйт став можливим завдяки розвитку інформаційного суспільства з усіма його сильними й слабкими сторонами, зокрема можливістю фактично безконтрольно та безвідповідально поширювати будь-яку негативну (зокрема й неправдиву) інформацію через соціальні мережі й традиційні ЗМІ.

З огляду на великий вплив США на громадськість і політику Великої Британії, а також результати стрімкого розсекречення матеріалів про вплив російського прокремлівського бізнесу на еліти й інформаційне поле Сполученого Королівства, яке влаштували напередодні позачергових виборів до Британського парламенту наприкінці 2019 року, можемо припустити, що Брекзїт став прикладом однієї з найуспішніших в історії гібридних воєн міжнародної спецоперації глобальних конкурентів європейської інтеграції.

Багаторічні повідомлення британської преси про факти фінансування виборчої кампанії Консервативної партії Великої Британії з боку фірм із російським капіталом і зв'язками з Кремлем дістали суттєве доповнення в листопаді 2019 року. Цього разу звинувачення в прямих контактах із представниками російського бізнесу стосувалися Прем'єр-міністра Б. Джонсона [35]. Під тиском громадськості, яка вимагала оприлюднення звіту парламентського комітету з розвідки й безпеки, офіційний Лондон визнав факт фінансового втручання влади Росії в референдум 2016 року. Іншим потужним каналом впливу РФ на британську громадськість стали ЗМІ, окремими з яких володіють російські бізнесмени. Наприклад, медіамагнат і колишній агент КДБ Є. Лебедев – власник однієї з провідних британських газет «Independent» [36]. Цілеспрямовано запевнювало британців у доцільності виходу з ЄС російське державне інформаційне агентство «Sputnik» [37, с. 219]. Сліди російського впливу виявлено в діяльності британської компанії «Cambridge Analytica», яка за допомогою соціальної мережі «Facebook» свідомо застосовувала маніпулятивні технології для вивчення думок британців й агітування за вихід держави з ЄС, через що нині є об'єктом кримінальних проваджень.

Оприлюднені дані підтверджують можливість суттєвого впливу прокремлівських сил на внутрішню та зовнішню політику британських урядів.

4. Попри загрозу й елементи гібридної війни з боку чинного керівництва Росії проти Європейського Союзу й окремих європейських держав триває зближення позицій ЄС і Росії, активування контактів сторін, головними провідниками яких нині є Італія, Франція, Угорщина.

Керівництво цих держав провадить лояльну політику щодо дій Росії. Це, зокрема, і підігравання Кремлю в стратегічно важливому для нього гальмуванні розширення ЄС попри інтереси держав пострадянського простору. Завершення будівництва газопроводу «Nord Stream-2» (Північний потік-2), яке пролобіювала Німеччина, трансформації зовнішньої політики Франції на проросійський манір, системна праця прокремлівських сил і частини європейського бізнес-середовища задля скасування антиросійських санкцій, подальше толерування різнопланового впливу російського капіталу й розвідки на суспільно-політичне, економічне та гуманітарне життя країн

Заходу – усе це свідчить про те, що владущі кола недостатньо усвідомлюють загрози, властиві путінському режиму, а також про їхнє прагнення заплющити очі на дії Росії щодо України, дотримуючись принципу «business as usual». Яскравим свідченням такого стилю західних еліт стала робота Нормандської четвірки, покликаної врегулювати конфлікт на Донбасі, що є відвертою російською агресією. Упродовж останнього року, а надто після президентських виборів в Україні у 2019-му, взаємодія учасників цієї міжнародної групи, куди входять представники України, Росії, Німеччини та Франції, за змістом дедалі більше скидається на формулу 3+1. Водночас стороною, яка протистоїть тиску трьох інших, стала саме Україна.

Офіційний Лондон, який упродовж останніх півтора десятиліття є принциповим критиком дій Москви, унаслідок виходу Великої Британії з ЄС утратить прямий вплив на зовнішню політику об'єднання. Якщо керівництво США відмовиться від виконання своїх зобов'язань щодо гарантування європейської безпеки Європи, активізування та можливе консолідування за підтримки Кремля потужних і розгалужених проросійських сил у державах ЄС загрожуватимуть подальшому функціонуванню Європи як політичного цілого, а також світового демократичного співтовариства загалом.

На Україну перипетії навколо Брекзиту прямо не впливають, але все ж опосередковано мають негативні наслідки, найактуальніший із яких – посилення впливу проросійського лобі в ЄС поміж керівництва низки держав-членкинь, що в умовах російської агресії послаблює позиції України та західних союзників напередодні чергової спроби врегулювати конфлікт на Донбасі. Од початку російської агресії у 2014 році британські уряди активно підтримували рішення ЄС про запровадження антиросійських санкцій і надання допомоги, політичної та матеріальної підтримки нашій державі. Зближення ЄС і Росії надовго відтермінує перспективи України досягнути наступного етапу інтеграції на шляху до набуття членства в Євросоюзі, а в умовах військової агресії на Сході загрожує суверенітету й територіальній цілісності.

Контекст британсько-українських відносин більше не ґрунтуватиметься на пріоритеті проблематики євроінтеграції, а формуватиметься на основі побудови стратегії розвитку міждержавних двосторонніх відносин і співпраці на багатосторонньому рівні, передусім у форматі відносин Україна – НАТО. Принаймні на двосторонньому рівні Україна сподівається отримати нову вигіднішу двосторонню міждержавну угоду про торговельно-економічні відносини. У військово-політичному аспекті саме механізми Альянсу залишилися дієвим каналом впливу Великої Британії на міжнародну безпеку в регіоні ЦСЄ, що передусім актуально в умовах російської загрози. Водночас якщо Велика Британія збереже належний рівень залучення

до співпраці в межах СЗППБ, вона зможе впливати на східну політику ЄС як провідна європейська учасниця НАТО й передова військово-технологічна держава в Європі, стимулювати формування сприятливої позиції ЄС щодо України та надання їй допомоги в протистоянні російському агресору. Водночас необхідно врахувати залежність зовнішньої політики Великої Британії від стратегії США, регіональної та світової кон'юнктури. Тому політику Сполученого Королівства щодо України визначатимуть численні чинники, насамперед рівень відносин у форматі Вашингтон – Москва – Брюссель – Лондон, розвиток самої України.

Висновки. Отже, процес Брекзиту в умовах сучасного глобалізованого світу має не лише вагомий конфліктогенний вплив на британську дійсність, а й зумовлює значні виклики та загрози безпеці міжнародного середовища. Ідеться передусім про виклики й загрози на національному рівні, пов'язані з трансформаціями політичної системи Великої Британії, збереженням її цілісності, кардинальними змінами міжнародного становища та рівня фінансово-економічної безпеки держави. Регіональний (загальноєвропейський) вимір Брекзиту – посилення євроскептицизму, поширення дезінтеграційних (націоналістичних) настроїв у державах ЄС, суттєві іміджеві втрати євроінтеграції загалом і конкретно Євросоюзу як її головного продукту, послаблення його можливостей у стратегічній сфері зовнішньої та безпекової політики, гальмування фундаментального процесу розширення ЄС і суттєве перегрупування політичних сил об'єднання. Глобальний вимір наслідків Брекзиту – послаблення позицій ЄС у системі міжнародних відносин, підсилення процесу перегляду відносин між ЄС і США, вихід на новий, майже безконтрольний рівень впливу інформаційних пропагандистських технологій, зближення позицій ЄС і Росії. Насамперед останній і більшість інших зазначених викликів, як і загалом вихід Великої Британії з ЄС, негативно впливають на статус і перспективи України на міжнародній арені, а надто в контексті євроінтеграції та протистояння російській агресії.

Розглянуті тенденції дають змогу сформулювати попередній висновок щодо того, кому саме буде найвигіднішим завершення процесу Брекзиту й остаточний вихід Великої Британії з Європейського Союзу, що стало елементом регіональної та глобальної боротьби за сфери впливу в міжнародних відносинах. Вочевидь це далеко не сама Велика Британія, а треті сторони, для яких важливо дестабілізувати ЄС і міжнародні системи загалом.

1. Oliver, T. (2016). *A European Union without the United Kingdom. The geopolitics of a British exit from the EU*. LSE Ideas, Strategic update 16.1. February. [in English]
2. Wilson, P., Oliver, T. (2019). The international consequences of Brexit: an English School analysis. *Journal of European Integration*, Volume 41, Issue 8, pp. 1009-1025. [in English]
3. Scott, L., Laible, J. (eds.). (2020). *The European Union after Brexit*. Manchester: Manchester University Press. [in English]

4. Whitman, R. (2016). The UK and EU Foreign, Security and Defense Policy after Brexit: Integrated, Associated or Detached? *National Institute Economic Review*, Volume 238, pp. 43-50. [in English]
5. Johnston, S. (2016). The EU's CSDP: an (objective) UK perspective. *European Geostrategy*, 27 March [online]. Available at: <http://www.europeangeostrategy.org/?s=UK> [in English]
6. Black, J. et al. (2017). *Defense and security after Brexit. Understanding the possible implications of the UK's decision to leave the EU Compendium report*. Santa Monica: RAND Corporation. [in English]
7. Oliver, T., Williams, M. (2016). Special relationships in flux: Brexit and the future of the US-EU and US-UK relationships. *International Affairs*, Volume 92, Issue 3, pp. 547-567. [in English]
8. Rees, W. (2017). America, Brexit and the security of Europe. *British Journal of Politics and International Relations*, Volume 19 (3), pp. 558-572. [in English]
9. Хаас Р. Розхитаний світ. Зовнішня політика Америки і криза старого ладу / пер. з англ. М. М. Климчук. К.: Основи, 2019. 376 с.
10. Chalmers, M. (2017). *UK Foreign and Security Policy after Brexit*. RUSI, Briefing Paper. January 2017. [in English]
11. Oliver, T., Walshe, G. (2020). *Making a More European Britain. The Political, Economic and Societal Impacts of Brexit*. Brussels: Wilfried Martens Center for European Studies. [in English]
12. Дилеммы Британии: поиск путей развития / под ред. А.А. Громыко, Е.В. Ананьевой. Москва: Вестник МГИМО, 2014. 480 с.
13. Лазарева Е.В., Берстенева А.А. Великобритания в ЕС: вступление, отступление, Брексит // Вестник Томского государственного университета. 2018. № 435. С. 127–134.
14. Циватий В., Чекаленко Л. Втеча «троянського коня» // Зовнішні справи. 2016. № 7. С. 17–21.
15. Рудько С.О. Питання ірландського кордону на першому етапі Brexit // Політичне життя. 2018. № 2. С. 140–145.
16. Грубінко А.В. Велика Британія в системі європейської зовнішньої і безпекової політики (1990–2016 рр.). Тернопіль: Осадца Ю.В., 2017. 640 с.
17. Кузым А. The Opportunities of a British Exit for Ukraine. January 16, 2020. URL: <https://www.promoteukraine.org/the-opportunities-of-a-british-exit-for-ukraine>
18. Vrexit – найбільша зовнішньополітична помилка в післявоєнній історії, – ексспікер парламенту Британії Берков [Електронний ресурс] // Цензор.Нет. 7 листопада 2019. Режим доступу: https://m.censor.net.ua/ua/news/3158282/brexit_naybilsha_zovnishnopolitychna_pomylka_v_pislyavoennyi_istoriyi_eksspiker_parlamentu_brytaniyi?fbclid=IwAR02Hlp_RQh0rlGsDX26D8sohyV75Lx16alzizqb0UKiuSd3ADHLn7XEzXw
19. Джонсон відмовив Шотландії у референдумі про незалежність [Електронний ресурс] // *Європейська правда*. 14 січня 2020. Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/01/14/7105104/>
20. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. Москва: Междунар. отношения, 2009. 280 с.
21. Ross, T. (2020). Trump Attacked Boris Johnson Over Huawei in Heated Phone Call, *Bloomberg*, 7 February [online]. Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-02-07/trump-attacked-uks-johnson-over-huawei-in-heated-phone-call> [Accessed 25 June 2020] [in English]
22. Піти по-англійськи: 7 найвідчутніших наслідків виходу з ЄС власне для Британії [Електронний ресурс] // Новое время. 24 червня 2016. Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/publications/pidstupnij-albion-7-najbilsh-vidchutnih-naslidkiv-dlja-britaniji-pislja-vihodu-z-jes-156274.html>
23. Vrexit: 3,5 тис. британців отримали паспорти Бельгії після референдуму 2016 року [Електронний ресурс] // *Європейська правда*. 14 серпня 2019. Режи доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/08/14/7099645/>
24. Константинов В. Чому Лондон і Брюссель сперечаються про торгову угоду [Електронний ресурс] // ZN.UA. 26 червня 2020. Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/international/zhittja-pislja-brekzita.html>
25. Кругленко А. У Нідерланди переїхали вже 100 британських компаній. На черзі – ще 325 [Електронний ресурс] // ZN.UA. 28 серпня 2019. Режим доступу: https://zn.ua/ukr/WORLD/britanski-kompaniyi-zalishayut-krayinu-cherez-nevznachenist-z-brexit-321820_.html
26. Pires, M. (2012). *Defense Data: EDA participating Member States in 2010*. Brussels, pp. 10, 12, 19-20, 26. [in English]
27. House of Lords. European Union Committee (2018). *Brexit: Common Security and Defence Policy missions and operations*. [online]. Available at: <https://publications.parliament.uk/pa/ld201719/ldselect/lddeucom/132/132.pdf> [in English]

28. European Council (2013). *David Cameron's press conference* [online]. Available at: <https://www.gov.uk/government/speeches/european-council-december-2013-david-camerons-press-conference> [Accessed 12 April 2020] [in English]
29. 'European defense coalition launched in Paris' (2018). *Reuters*, 7 November [online]. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-europe-Defense/european-defense-coalition-launched-in-paris-idUSKCN1NC291?il=0> [Accessed 15 May 2020] [in English]
30. Biscop, S. (2012). The UK and European defense: leading or leaving. *International Affairs*, Volume 88, Issue 6, pp. 1297-1313. [in English]
31. Юзвяк Р. Нова модель розширення ЄС: гальмується саме розширення [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. 6 лютого 2020. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/jees-halmuje-svoje-rozshyrennia/30420694.html>
32. Шаповалова О.І. Європейська політика Франції за президентства Жака Ширака: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04. Київ, 2009. 22 с.
33. Нова Європа: упорядниці Катерина Зарембо. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. 176 с.
34. Британія і Франція зірвали зустріч Євросоюзу щодо обрання Трампа – *Financial Times* [Електронний ресурс] // Новое время. 14 листопада 2016. Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/world/countries/britanija-i-frantsija-zirvali-zustrich-jevrosojuzu-shchodo-obrannja-trampa-financial-times-271596.html>
35. У Великій Британії назвали імена російських спонсорів партії Джонсона [Електронний ресурс] // Факти. 11 листопада 2019. Режим доступу: https://fakty.com.ua/ua/videos/u-velykij-brytaniyi-nazvaly-ime-na-rosijskyh-sponsoriv-partiyi-zhonsona/?fbclid=IwAR1Z6_G5REYDw4tuDFJqEHKdj8XuVjx_F75DqcCH3CJ2pany-QcPKi4Rr2yRnk
36. Джонсон зустрівся з экс-агентом КДБ після отруєння Скрипалів, – ЗМІ [Електронний ресурс] // Еспресо. 18 листопада 2019. Режим доступу: https://espreso.tv/news/2019/11/18/dzhonson_zustrichavsya_z_eks_agen-tom_kdb_pislya_otruyennya_skrypaliv_zmi
37. Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи. К.: КАЛАМАР, 2017. 268 с.

Andrii HRUBINKO,
*Doctor of History, Full Professor,
Department of Theory and History of State and Law,
West Ukrainian National University*

CONFLICT-GENERATING POTENTIAL OF BREXIT: NATIONAL, REGIONAL, AND GLOBAL DIMENSIONS

Abstract. The article presents the research findings on a set of challenges and threats to the national and international order that have arisen as a result of Brexit. As far as the author is concerned, Brexit has not only a significant conflict-generating impact on British realities but also causes tremendous challenges and threats to international security. The means of preventing and addressing these challenges are far from obvious and are yet to be fully developed. Most of the challenges, just like the UK's withdrawal from the EU, have a negative impact on Ukraine's international status and prospects in the global arena, particularly with regard to European integration and counter the Russian aggression.

The regional, or all-European, implications of Brexit are manifested in rising Euroskepticism, pervasive disintegration (nationalist) sentiments in EU member states, heavy image losses of European integration in general and the EU in particular as its principal outcome, weakened abilities of the EU in the strategically important sphere of foreign and security policy, the slowdown in the fundamental process of EU enlargement, and a significant realignment of political forces in the union. The global implications of Brexit consist in the EU's weakened international standing, the enhanced process of reviewing EU-US relations, a new, almost unprecedented, technological level of information propaganda, and a rapprochement of the EU and Russia.

The historical and modern trends analysed permit a preliminary conclusion on who will ultimately benefit most from the completion of Brexit and the UK's permanent withdrawal from the EU, which has become a part of the regional and global struggle for influence in international relations.

Keywords: Brexit, Great Britain, European Union, European integration, conflict-generating potential, international relations.